

ЗВЕРНЕННЯ В. ЧОРНОВОЛА ДО ПРЕДСТАВНИКІВ ДЕМОКРАТИЧНИХ КРАЇН НА МАДРІДСЬКІЙ ЗУСТРІЧІ 1980 РОКУ

Відоме — вміння добре відрегульованої совєтської пропагандистської машини ховати від світу правду про дійсне становище людини при т. зв. «реальному соціалізмі». Отож, мадрідську зустріч совєтські ідеологи задумали перетворити в чергову пропагандистську говорильню. Спекулюючи на прагненні народів жити в мирі, вони хотіли б конкретну і всебічну перевірку виконання країнами гельсінських зобов'язань знову, як вже було в Бєограді, обмежити спостереженнями про невтручання у «внутрішні справи», а потім потонути в зливі ні до чого не зобов'язуючих слів про роззброєння, які ні трохи не заваджають нарощувати мілітарну міць.

Хочеться вірити, що на цей раз представники вільних країн Європи й північної Америки не дадуть обманути себе і доб'ються принципового обговорення виконання всіх розділів Заключного Акту, в тому числі зобов'язань в гуманітарних областях — свободи обміну ідеями, науковими і культурними надбаннями, свободи пересування і еміграції, реального забезпечення країнами повних демократичних прав своїх громадян.

При аналізі становища із правами людини не буде, гадаю, обійдений увагою той факт, що політичні репресії в ССРСР в період між Бєоградською і Мадрідською зустрічами кількісно набагато перевищили період між Гельсінкі і Бєоградом. Не буду перераховувати списки репресованих в останній час совєтських правозахисників, такі списки, можливо, лежатимуть на ваших робочих столах у Мадріді. Хочу, однак звернути увагу не тільки на кількісну, а й на, так би мовити якісну сторону нової репресивної кампанії в ССРСР. По-перше основний удар прийшовся якраз на членів громадських груп по перевірці виконання Совєтським Союзом гельсінських зобов'язань. Особливо постраждали українська і московська групи. По-друге, репресивна машина КГБ в умовах загострення міжнародної обстановки відпустила гальма, перестала турбуватися про збереження лиця, про яку-небудь правову пристойність. Цілий світ обурило висилка без суду лавреата нобелівської премії миру академіка А. Д. Сахарова.

Менше відома світовій громадськості, ще одна «новинка» в репресивній практиці КГБ — фабрикація політичним опозиціонерам кримінальних справ із фальшивими звинуваченнями в побутових злочинах. Власне, сам прийом не новий, його спорадично застосовували й раніше. Новим є те, що у важкій атмосфері останніх місяців він став масовим. Наприклад, протягом 1979-80 років майже весь склад української гельсінської групи і кілька співпрацюючих з нею осіб опинилися в таборах і тюрмах, знічев'я виявились хуліганями, наркоманами, злодіями чи гвалтівниками.

Мета такого нищого прийому зрозуміла. По-перше, — потрібно зменшити кількість політ'язнів у країні. По-друге, скомпромітувати політичних опозиціонерів, навішавши на них ярлики кримінальних злочинців. По-третє, розкидати політ'язнів поодинок по численних кримінальних таборах і тюрмах Союзу, чим зменшити їхній індивідуальний і колективний спротив й створити умови для морально-психологічного тиску на них або й для фізичної розправи руками підмовлених кримінальників.

Наведу власний приклад. Я не безіменна особа в правозахисному русі в СРСР. Понад 10 років активної політичної опозиції, два чисто політичні процеси — 1967 і в 1973 роках, редагування безцензурного правозахисного журналу, авторство кількох книг, розповсюджених самвидавом і потім надрукованих за кордоном (остання вийшла цього року і була разом із членством в українській гельсінській групі фактичною причиною мого теперішнього арешту), 8 років тюрми і концтабору і два роки заслання за мною... Здавалося б, після всього цього виставити мене кримінальним злочинцем не просто. І все це в атмосфері тотальної передолімпійської і після афганської чистки совєтського суспільства таке стало можливим. На початку квітня 1980 року кагебісти при допомозі спеціально натренованої і присланої в Якутію, де я відбував заслання, з України агентки влаштували досить незграбну провокацію і кинули мене на 5 років у кримінальний табір суворого режиму в тій же Якутії, за 8 тисяч кілометрів від Батьківщини звинувативши в... спробі звалтування. Не треба ніякого додаткового розслідування чи правової підготовки, щоб навіть при побіжному знайомстві з матеріалами моєї «кримінальної» справи переконатися, з якою безцеремонністю і юридичною недбалістю ділилася в якутській глушині ця фальшивка, ігнорування елементарних процесуальних норм при веденні слідства. Дивна «потерпіла», яка на допитах безнадійно заплуталася не тільки у вигаданих для неї консультантами від КГБ обставинах мого «злочину», а навіть в деталях власної біографії... «Свідки» — міліціонери, які завчали покази з одної шпаргалки і їхні писані свідчення на попередньому слідстві виявились дослівно однаковими до граматичних помилок включно...

Головний свідок звинувачення — капітан міліції Ковальчук, що виконуючи інструкцію кагебістів і керував облогою на мене, вигадував неймовірно нісенітницю: це він нібито почув під дверми готельської кімнати, аж таку сакраментальну погрозу «насилника» Чорновола: «Ти знаєш, що я однодумець Сахарова»? Отож, якщо ти кричатимеш, то і тебе скалічу!»... (Отака, бачте існує під началом академіка Сахарова банда гвалтівників, злодіїв і хуліганів!).

І нарешті, коли в суді фальшиві звинувачення почали розповідатися по швах, судді адалися до фальшування показів свідків у вирокі і до підробки протоколу суду. Прокурорам, слідчим і суддям нічого було боїтися викриття такого глуму над правосуддям. Адже вони добре знали, що мій арешт і засудження, чи і ціла серія аналогічних процесів советських правозахисників, санкціоновані на найвищому рівні, включаючи Політбюро ЦК КПСС і його члена голову КГБ Ю. Андропова. Знали вони й те, що матеріали моєї «справи» будуть поховані за сімома замками і їх ніхто, крім спеціально допущених осіб, не побачить. Як не почув ніхто сторонній ні слова, сказаного на мою суді, який навіть формально був закритим, (що незавадило фальсифікаторам написати у вирокі, ніби справа слухалася відкрито...).

Замкнувши в кримінальну зону на глухій окраїні Союзу в чуже, а часом навіть вороже середовище, мене спочатку пробували умертвити, скориставшись оголошеною мною з моменту арешту голодівкою. При цьому лагерні начальники з канібальською відвертістю заявили, що від моєї смерті советській владі полегшає і пообіцяли похоронити мене поруч із відомим релігійним діячем Шелковим, якому допомогли скоропостигло померти в цьому ж таборі на початку 1980 року. Коли ж позбавитись від мене одним заходом не вдалося, мені всупереч медичним висновкам про стан здоров'я призначили цілком непосильну важку фізичну працю, що при голодному триманні і при морозах, які сягають тут — 60°, теж означає знищення, тільки поступове.

Я навів свій приклад, не через його винятковість, а якраз тому, що він типовий для десятків жертв репресивної політики КПСС останнього періоду.

Свого часу зусиллями світової громадської думки вдалося переконливо викрити і затаврувати практику ув'язнень з політичних міркувань здорових людей у советські психіатричні закритого типу — психотюрми. Масова кампанія дала результати: зловісна практика перетворення інакшемислих в божевільних, якщо й не припинилася цілком, то значно зменшилась і стала обережнішою. Однак їй на зміну прийшов нищий середньовічний прийом — оголошення вільнодумців кримінальними злочинцями. Що ж, КГБ сказало своє «нове» слово. Тепер слово також за вами, люди доброї волі цілого світу, і за вами представники урядів демократичних країн, що зібралися в Мадриді для перевірки виконання

гельсінських домовленостей. Вимагайте ефективної правової контролі повноваженими міжнародними комісіями — хоча б знайомства із зфабрикованими «кримінальними» справами (звичайно, в повному обсягу, а не з тенденційними витримками). Організуйте пліємірну і неперервну кампанію на наш захист. Відкиньте облудну доктрину Л. Брежнєва про «невтручання у внутрішні справи», яка не заважає втручатися самому — аж до збройного вторгнення і яка підноситься на щит щоразу, коли треба заслонити від світу такі компромітуючі реальності, як черговий тер ескалції репресій проти проблисків вільної думки в суспільстві «реального соціалізму».

Прошу московських або київських правозахисників, до яких потрапить моє звернення по дорозі до адресатів, приєднати до нього можливо повний список осіб, яким з політичних причин приписано побутові злочини і які отже є політ'язнями.

Вячеслав ЧОРНОВІЛ,
член української гельсінської групи,
почесний член голландської секції Пенклубу,
лауреат англійської журналістичної премії,
совєтський політ'язень.

Вересень, 1980 р.
к/табір Табага, Якутія.

До
Комітету прав людини ООН,
Міжнародної Амністії,
Комітету за вільний світ, Гельсінських груп США й інших країн

ЗВЕРНЕННЯ

Сьогодні — рік від часу мого останнього арешту й поміщення в ролі закладника совєтського ладу серед хуліганів, злодіїв і вбивників. Про якнебудь реальні дії з метою зпільнення мене і моральної реабілітації, мені невідомо (можливо, через цілковиту ізоляцію від зовнішнього світу). Це змушує мене ще раз звернутися за поміччю до світової демократичної громадськості.

Я — не жертва судово-слідчої помилки або сваволі місцевої влади. Провокацію, зроблену 9 квітня 1980 р. в Якутії, де я закінчував термін політичного заслання, і наступну фабрикацію брудної кримінальної справи треба розглядати не відокремлено, а лише разом з подібними фактами й в контексті міжнародної та внутрішньої політики КПСС останніх років.

Провал совєтського варіанту політики розрядки як словесної ширми для безпрецедентного нарощування військової сили й ідеологічного просилкнення, втручання в Афганістан, посилення у висліді таких дій міжнародного напруження — все це неминуче привело до наступу реакції також усередині країни. Поодинокі або льокальні удари по легальній опозиції, що практикувалися попередніми роками (в наслідок однієї з таких переслідувальних кампаній на Україні мене заарештували в 1972 р.), переросли в 1979–80 рр. в тотальний погром, жертвами якого стали передусім діячі гельсінського руху в ССРСР. Розгромлено Московську групу (Веліханова, Ланда, Некіпелов, Бахмін, Подрабінєк і ін.). Спавзільно, без суду вислано з Москви морального лідера опозиції лауреата Нобелівської нагороди миру, академіка Сахарова. Ще жорстокішою була розправа з українськими правозахисниками. Лише небагатьом з нас «пощастило» на прямо політичне обвинувачення (Стус, Бадзьо). Більшість активістів українського гельсінського руху при помочі провокаторів і кривоприсяжників поставили перед судом як «гвалтівників» (Горбаль), «хуліганів» (Овсієнко, Смогитель, Січко, Стрільців), «наркоманів» (Лесів), «зберігачів холодної зброї» (Розумний) і т. п. У квітні 1980 р. прийшла моя черга: надіслана з України кагебістська агентка з допомогою «свідків» з числа міліціонерів, які здійснили захоплення, незграбно відіграла сцену «спроби гвалтування», а суд нагородив янгу провокацію 5 роками неволі в таборі суворого режиму для кримінальних злочинців.

Такі фіктивні судові процеси не тільки викривають найновіші охоронні методи КГБ, але й виявляють прогнилість і протинародність цілої совєтської системи судівництва. Адже сімох скоріше від мене і моїх однодумців судили за «антисовєтську пропаганду» або «наклеп-

ницькі вигадки», то при всій умовності таких обвинувачень, де «анти-совєтською» мала вилитися всяка критична думка, судді все ж виходили з якоїсь, хай і хисткої, правової думки — наявності в Кримінальному кодексі відповідних антидемократичних статей. Тепер же процеси проти українських правозахисників позбавлені будь-якої правової основи, вони є явищами голої сваволі, я якщо провокатори та кривоприсяжники грають на них тільки допоміжну роль, а організатори залишаються за кулісами, то славними прилюдними творцями фабрикацій виступають нібито залежні тільки від закону «народні» судді і «народні» засідателі (роля останніх, прозваних в народі «голови-кварталіями», особливо принизлива, адже вони представляють нібито не владу, а сам народ).

Ось на цей новий в післясталінський час засіб репресивної політики КПСС я намагаюся (вже не вперше) звернути увагу світової демократичної громадськості.

Очевидно, факти судових розправ і фабрикацій доказів кримінальної вини, а фактично за критику режиму чи його функціонерів, траплялись і раніше. Але так судили людей маловідомих, з яким зводилися порахунки на місцевому рівні, переважно без прямого узгодження з верхами. (Є кілька таких невинних жертв совєтського бюрократичного механізму і в кримінальному таборі, де мене тепер тримають, але це вимагає окремої розповіді). Тепер же цей «засіб» застосований до відомих правозахисників-активістів українського гетьманського руху. Без сумніву, що тепер операцією керували з єдиного центру — КГБ України й узгоджували з політбюром ЦК КПСС через члена політбюра, голову КГБ СРСР Андропова.

Постає питання: чому взялися за такий варварський спосіб здушення інакшесудумання в масовий спосіб саме на Україні (те, що я був за межами України, справи не міняє: моя доля як члена Української Гетьманської групи вирішувалась не в Якутії і не в місті Мирнім, де сталася провокація)? Тому, що Україна на протязі десятиріч має сумну першість у СРСР щодо розмаху переслідувань навіть тоді, коли опозиційний рух там ледь жеврів. Пробудження українського народу — найбільшої бездержавної нації СРСР — панічно боляться. Україну як найбагатшу частину держави боляться втратити. Тому вже десятки років з метою опускаться на наші голови кривавий меч «пролетарського інтернаціоналізму» (читай — воюючого совєтського шовінізму). Тому й страшать євєдів і наших власних одурених мішан жупелом «українського буржуазного націоналізму», під який механічно підганяють кожний прояв національної самосвідомості — від нетрафаретних висловів про любов до рідної землі, рідної мови і культури до спроб осмислити справжнє місце українського народу в сім'ї народів світу.

Україна не раз перетворювалася в полігон, на яким випробовували різні методи переслідувань — великомаштабні, як штучно створений голод 1933 року з мільйонами людських жертв, або менші розмахом, як нищівна кампанія придушування і дискредитації національно-демократичної опозиції. Неважко здогадатися, що засіб фабрикацій

кримінальних справ з політичним підтекстом проходить тепер «обкатку» на українському матеріалі. Вивчається доцільність порізненого тримання політ'язнів серед кримінальників, пропагандивний ефект від оповіщення людей ідейних і жертвених гвалтівниками або хуліганами, надійність правового прикриття провокацій. Вивчається також і сила протидій з боку як самих жертв, так і захисників прав людини в ССРСР і по цілому світу.

У свій час советським правозахисникам і світовій громадськості вдалося ефективно розкрити й звести до мінімуму інший такий же варварський засіб придушення опозиції — запроторювання здорових людей до психолікарень закритого типу (психотюрми). Нині від нас разом з вами, від послідовності і настирливості наших зусиль також залежить, чи вдасться поставити моральну перегороду перед новою хвилею репресій в ССРСР взагалі перед новою садистською методою придушення вільнодумання зокрема.

Через те закликаю міжнародні правові і правозахисні організації, як і уряди демократичних держав рішуче виступити на захист жертв судових фабрикацій в ССРСР.

Якщо органи советської пропаганди а чи й офіційні особи в відповідь на вашу критику намагатимуться довести юридичну обоснованість мого й аналогічних присудів, добивайтесь, щоби правникам з демократичних країн дали можливість зацікавитися з матеріалами наших кримінальних справ в повному об'ємі (а не тільки з фіктивними вирокками й тенденційними витягами). Ваша вимога не буде ані неможливою, ані безпрецедентною. США, наприклад, офіційно запропонували советським правникам ознайомитися зі справами тих, кого советська пропаганда назвала американськими політ'язнями, невинними жертвами фабрикацій буржуазної Теміди. А советські журналісти (наприклад, кореспондент «Літературної газети» Андронов) роз'їжджають по американських в'язницях і проводять бесіди з американськими в'язнями. Чого б не добитися паритетності і в таких справах?

Після 15 років активної політичної опозиції, двох чисто політичних судових процесів в 1967 і 1973 рр. і 10 років незволі ставши раптом «злочинцем-гвалтівником», я зокрема прошу вас добиватися дозволу ознайомитися з матеріалами саме моєї «справи», яку в глухій кутку Союзу зліпили нашвидку настільки незграбно, що доказів провокації можна знайти майже на кожному листку «справи». Ознайомлення ж з таким правним «чудом-юдом», як моя «справа», кидас світло і на інші аналогічні «справи», зліплені в центрі, либонь, якнайохайніше. Єдина передумова з мого боку, щоб матеріали «справи» були подані для ознайомлення в цілості — від першої до останньої сторінки, й щоб я міг доказати відсутність в документах підроблень (гадка, що мою «справу» заднім числом «удосконалили», виникла тому, що вже понад півроку до документів «справи» і до мене не допускають навіть тутешніх якутських адвокатів, перетворюючи на фікцію нібито загартоване законом право на оборону).

Якщо мене, Миколу Горбала, Василя Овсієнка, Ярослава Лесіва, Петра Розумного, московського ученого Александра Болонкіна й інших колишніх політ'язнів, нинішніх «кримінальних злочинців» засудили правильно, совєтські керівники не мусять нікого боятися. Тим паче, що формально мова йде не про якісь специфічні справи, які б зачіпали державні інтереси, а нібито про звичайні кримінальні злочини, яких оцінюють по цілому світу такими ж, правові норми при розгляді яких тотожні або цілком подібні.

Прохаючи вас про поміч, я свідомий, як важко її дати в нинішній міжнародній ситуації. Але за моїм найглибшим переконанням не треба забувати про долю окремих людей, навіть тоді коли турбота за долю світу зростає. Адже він — не світ сам для себе, він — світ людей, на ньому кожен індивідуум — єдиний і богоподібний.

Вячеслав ЧОРНОВІЛ

публіцист, член Української Гельсінської групи

9 квітня 1981 р.

В. ЧОРНОВІЛ — «ВІЧНИЙ В'ЯЗЕНЬ»

«Я маю всі підстави вважати себе закладником ЦК КПСС»

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ

Провокація, влаштована 9 квітня (1980 року) в Якутії, де я докіпчував політичне заслання, і подальша фабрикація моєї «кримінальної справи» не могли бути здійснені за ініціативою місцевих органів влади. Я — не безіменна особа в рядах жорстоко переслідуваної в СРСР легальної політичної опозиції. В ряді мов світу друкувалася моя публіцистика: останній документальний твір про совєтські політтабори примусової праці з'явився в англійському перекладі всього за кілька тижнів до нового арешту і, без сумніву, його прискорив.

Певним етапом національно-демократичного руху на Україні при початку 70-их років був редагований мною позацензурний журнал «Український вісник». Як журналіста і публіциста мене в 1978 році прийнято почесним членом голландської секції Пенклубу, відзначено англійською журналістською премією 1975 року. За те ж саме мене «відзначено» двома вирокami совєтських судів на чисто політичних процесах у 1967 і в 1973 роках.

У політтаборах Мордовії, де мене тримали з 1973 по 1978 рік, я був одним з основоположників щорічного Дня солідарності з українськими політв'язнями 12-го січня, одним з організаторів боротьби за статус політв'язня, проєкт якого я написав, та інших колективних акцій.

Незадовога до останнього арешту була оприлюднена моя заява про вступ до Української Гельсінської Групи із закликом наслідувати мій приклад. Тому зрозуміло, що ризиковне для престижу органів совєтського правосуддя рішення штучно перетворити мене в кримінального

злочинця, морально дискредитувати мене і обстоювані мною ідеї, зфабрикувавши огидне звинувачення в «спробі згвалтування», приймалося не на рівні прокурора Мірного, котрий формально санкціонував мій арешт.

Що я став жертвою плянної широкої операції придушення вітчизняного думства, свідчить і засудження за фальшивими звинуваченнями в хуліганстві, спорі владі, спробі згвалтування і подібних кримінальних злочинах цілої групи учасників Гельсінського руху, найбільше в Україні.

Не доводилося сумніватися, що цей засіб політичного ганістеризму, який приходить на зміну вже дискредитованій методи ув'язнення інакшедумаючих у психоторми, викличе негативну реакцію світової громадської думки, а тому скоплення активістів Гельсінського руху в СРСР і заборонення їх у табори для вбивць, грабіжників і хуліганів було санкціоноване (з урахуванням усіх можливих пропагандистських пиррапа і програшів від таких операцій) на найвищому рівні: членом Політбюро ЦК КПСС, головою КГБ СРСР Ю. Б. Андроновим — безсумнівно, всім політбюром, включаючи генерального секретаря ЦК КПСС Л. І. Брежнєва — майже напевне.

Отож я, як і мої співборці в Гельсінському русі — не жертви судових помилок. Ми — жертви акції внутрішнього тероризму. Я маю всі підстави вважати себе закладником політбюро ЦК КПСС, бо тримання мене в неволі насправді визначається не якимись там фіктивними вироками, а внутрішньою і міжнародньою ситуацією, спричиненою в значній мірі політикою керівництва КПСС. Якби не вступ совєтських військ в Афганістан і зв'язаний з ним крах політики розрядки, якби не чистка совєтського суспільства перед Московською Олімпіадою, я, закінчивши попередній дев'ятирічний термін ув'язнення і заслання, влітку 1980 року був би на волі. Уже після останнього засудження із КГБ попередили мене, що, якщо я не «втихомирюся», то, давши набутися пару років у товаристві останніх покидьків суспільства, мене, не випускаючи на волю, ще раз засудять — на цей раз за політичним звинуваченням у «наклепі» чи «пропаганді».

Відавши легальній опозиції до соціальної і національної політики КПСС приблизно 26-ти років життя, витерпівши за це важкі поневіряння, я опинився тепер в становищі поставленого поза законами вічного в'язня. У теперішній ситуації я не бачу для себе іншого виходу, як домагатися звільнення й виїзду з СРСР, де для мене не залишено навіть мінімальної можливості для літературної творчості і політичної діяльності. Цю вимогу я підтримую голодівкою в день відкриття XXVI з'їзду КПСС, закладівкою політики якої я є.

Лютий 1981. Табір Табага в Якутії.

Вячеслав ЧОРНОВІЛ, український журналіст.

Микола Горбаль із сином Андрієм. Вересень, 1978 р., Київ.

«...Людина повинна бачити хоч якусь змогу для свого захисту, в противному випадку вона обернеться в жалюгідне і страшне твориво. Людина повинна мати право оборонятися. І як би її не позбавляли того права, вона буде шукати нових способів захищатися, щоб зберегти в собі те, що у ній Людське і Боже.

За півроку до того, як мене сховали в тюрму, був заарештований мій добрий приятель Юрій Бадзьо. Його звинувачували в написанні книги «Право жити». Це, як я розумію, повинна була бути фундамен-

тієї праці, не знайомий з її змістом, Юра був настільки обережний, що не показував навіть мені. Але невипустило око КГБ... Вилучили її в ще рукописному виді, а його жорстоко покарали, щоб не добивався права жити. Розправа над Юрою — це лише ще одне цинічне підтвердження того, що українці позбавлені майбутнього, не мають права на життя. А я, поки ще живий українець, домагаюся права на захист. По аналогії з працею Юри, я, висловлюючи глибоку повагу до її автора, називаю свою невелику статтю «Право на захист».

... Я все ж прийшов до переконання, що у будь-яких життєвих ситуаціях не вільно допускати брехні, неправди — скільки це не коштувало б. Останньо я очікував якоїсь провокації і знав, що можуть арештувати, обвинувачуючи в будь-чому. Але я не міг і подумати, що зфабрикують таке жорстоке звинувачення. Я почував себе утопленим у болоті брехні. Хоч і бачив я привида, але не міг увірити, що влада дійде до такого нахабства і цинізму. І тільки чесний і відважний адвокат міг розкрити очевидну фабрикацію справи, яка клеїлась грубо, спішно і цинічно. Я домагався адвоката, тому, що все ж надіявся, що зможу передати рідним і знайомим, що наді мною вершиться несправедливість. Але все вийшло навпаки тому, що завдогдо до арешту я був засуджений. Тепер всі в цій ділянці повинні бути проти мене. І перше, що я сказав рідним (котрих пустили лише на зачитання вироку, хоч процес був відкритий), це, що найпідлішу роль у цій комедії відіграла адвокат Васиютинська. Тепер я би цього не сказав, бо й вона до деякої міри жертва...

І знову я сам-на-сам зі своїми невтішними думками в кошмарі тюрми. Від всієї цієї гидоти і власної немочі чую таке душевне пригнічення, що починаю побоюватися за свій глузд. Не боюсь признатися, що ще ніколи не переносив таких глибоких страждань. Були хвилини, коли самогубство являлося єдиним спасінням від цих страждань. Всі спроби, за які тільки можна взятися для захисту своєї правоти, неочікувано оберталися проти мене. Лише свідомість, що моя розпука заплінована нелюдами, зставляє триматися з останніх сил. Хоч знаєш, що все, що попереду, набагато страшніше, але що робити? В камері мені всі співчувають, але потішити ніхто не може. Звичайно мені говорять: «Ну, що тобі сказати, Коля, всі ті слідчі, прокурори, адвокати, судді, міліція — одна банда; що захочуть, те і зроблять з тобою...»

Може бути, що спроби захиститися виглядають смішні, тим більше, що моя доля від того не стане легшою. А тепер в таборі зовсім наївно будь-кому доказувати винний ти, чи ні. Адміністрації все обоятно, у неї свої репресивні функції... Так що все «совершилось». Неси свій хрест. Кожному — своє. Я не чую злоби до адвокатів, свідків, суддів, прокурорів. Бож наївно шукати захисту у цьому безбожному світі. І все ж людина повинна протистояти злу. Бог саме для цього дав їй волю».

Богдан Чуйко, учасник визвольної боротьби ОУН-УПА, був вперше заарештований і засуджений до 10 років ув'язнення в 1949 р. В 1972 р. його заарештували і засудили вдруге до 15 років заслання за ст. 64 КК РСФСР — «зрада батьківщини». Але в грудні 1976 р. його звільнили, зарахувавши попереднє ув'язнення, з огляду на інвалідність. Йому дозволили поселитися в місті Мічурінську, Тамбовської області, де живе його дружина.

10 березня 1980 р. Чуйка заарештували, звинувачуючи за ст. 93 ч. II КК РСФСР — «грабування державного майна шляхом шахрайства», і 12 квітня засудили до 6 років позбавлення волі. Чуйкові поставили в обвинувачення, що зараховані до його трудової стажу роки праці від 1949 до 1956 р. і записані в трудовій книжці за рішенням Іркутського обласного суду с спробою вестися в об'яв державні органи, щоб дістати пенсію.

Першому секретареві Пермського обласного комітету КПСС Конопльову Борисові Всеволодовичеві від Чуйка Богдана Михайловича, 1919 року народження, засудженого за статтями 15, 93 ч. II КК РСФСР на строк 6 років. 618505 Пермская обл., Соликамський р-н, п. Сим (Усольлаг спец.-пос.) АМ 244-2

КЛОПОТАННЯ ПРО ПРИПИНЕННЯ СВАВОЛИ ТА РЕПРЕСІЙ

Я, 62-річний старик, тяжко хворий, майже нерухомий інвалід 2-ої групи, засуджений 12 квітня 1980 р. неправосудним вироком Мічурінського міського народного суду Тамбовської області за статтями 15, 93 ч. II КК РСФСР на 6 років виправно-трудова колонія особливого режиму як рецидивіст.

17 липня 1980 р. колегія Касаційного суду Тамбовської області скасувала вирок і віддала справу на додаткове розстеження. Проте, на протест прокурора, постановою президії Тамбовського обласного суду від 28 липня 1980 р. ухвалу скасовано і справу з директивними вказівками передано на новий повторний розгляд. 19 серпня 1980 р., без моєї та адвоката участі, згаданий вирок залишено в силі.

Мене засудили тільки за те, що я, після 15-річного терміну з політичних мотивів, на пораду і пропозицію провокатора-інспілятора цієї справи, завідувача Міським відділом соціального забезпечення (МВСЗ) І. Гурьєва, відповідно до статтей 42 ВТК (Виправно-трудового кодексу) і 460 ЦК (Цивільного кодексу) РСФСР насмівився написати і подати заяву до МВСЗ на його ім'я (21 березня 1979 р.), в якій просив МВСЗ призначити мені для існування пенсію, як інвалідові, враховуючи мій трудовий стаж від 1949 до 1956 р. — працю на УИТА ВА п/я І О/І «Ангарстрома», де я відбував адміністративне покарання, проте працював поза місцем пообавлення волі на будівництві залізничної лінії Тайшет-Лена на зазначених у трудовій книжці посадах; мав деякі привілеї вільно-найманих, зокрема отримував зарплату й премії, що удокументоване в трудовій книжці і в матеріалах моєї особистої справи (о. справа 129)...

На цьому сваволі і беззаконня не кінчаються. Репресії супроти мене продовжуються також у ВТК-2 (Виправно-трудова колонія). З перших днів мого прибуття до ВТК-2 (...), мене, як інваліда другої групи (не можу ходити) з вищою освітою, оформили на працю статистиком — працював я два з половиною місяці.

Без будь-якого приводу з мого боку мене усунуно від праці і запропорили до задушливої камери 15 грудня 1980 р. в ВТК-2 інспектор ГУД режимно-оперативної роботи (РОР) підполковник (прізвища свого не хотів назвати) перевіряв режимовий стан. Він нічого не бачив, тільки мене. Спочатку він допитував мене. Довідавшись, що я вже раніше був караний з політичних мотивів, обшукав моє робоче місце і заявив мені, що мос минуле не дає мені право на працю в ВТК. Майор управління ... (нерозбірливо) РОР побачив на полиці шкільний глобус і наказав забрати його, щоб я не дивився на Україну. 17 грудня 1980 р. начальник загону капітан Бобров наказав мені, як інвалідові другої групи, на працю не виходити.

Майор ВТК-2 РОР Трофімов пояснив мені, що від праці я усунуений через статтю (мого вироку). 18 грудня я оскаржив незаконну дію на ім'я начальника відділення підполковника Кісельова і Солікамського, прокурора з наглядом. Але до сьогоднішнього дня (18 січня 1981 р.) ні повідомлення про отримання скарг, ні відповіді немає. У ВТК рекомендаційних листів не приймають і повідомлення про висилку листів не існує. В'язень має право тільки вкинути листа до поштової скриньки.

Фактично мене переслідують за те, що я раніше був ув'язнений з політичних мотивів. Саме тому інспіровано «пенсійну справу», під цим приводом мене, після відбуття терміну, звинувачено на підставі явно

брехливих звинувачень, будім то я в 1939-41 роках працював у Кракові в гестапі (насправді я був у катівнях гестапа і невідомо, як я міг стати громадянином СРСР і бути тричі судженим за зраду батьківщини) і в 1944 р. під час німецької окупації був обласним провідником ОУН-СБ, особисто мордував, допитував і збивав советських громадян.

Насправді в 1945 р. під час німецької окупації, чотири місяці перед приходом советської армії я був у антифашистському підпіллі в інтендантській службі, де мстився гестапівцям за живцем спаленого ними мого брата і двох інших братів, яких вони вивезли до концентраційного табору в Освенцімі, де один з них загинув.

Ці свідомо брехливі звинувачення не мають potwierdжень навіть у судових вироках (о. справа 56-84, 115). Але вони існують у «пенсійній справі» і в особистій справі ч. 317-592. Вони поширюються серед адміністрації, в'язнів і мають одну мету: передчасно скоротити мені життя після відбутого 15-річного ув'язнення.

Дуже прошу Вас припинити цькування і знущання з мене. Поновити на праці й тим самим дати мені можливість відбувати термін за неправосудним вироком. Або скерувати мене відбувати термін в Мордовському ВТК, відповідно до змісту неофіційного, явно брехливого, репресивного повторного звинувачення і таким чином дати мені можливість оминути запланованого умертвіння.

Вислав 19 січня 1981 року

Б. Чуйко

ЖОРСТОКЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ А. ЛУПИНОСА

«28 травня минає десять років від дня арешту Анатолія Івановича Лупиноса за прочитання вірша біля пам'ятника Шевченкові.

А. І. Лупиніс народився 1937 року. В 1954 році він закінчив десятирічку і вступив на механіко-математичний факультет Київського університету. В жовтні 1956 року його заарештували (за вірші, усні розмови) і засудили на 6 років за статтею 58-10. У червні 1957 року його привезли до 7-го відділу Дубровлагу (Мордовська АССР), а в вересні того самого року розпочали проти нього нове слідство. За участь у страйку 2.000 в'язнів і за очолювання страйкового комітету його засудили за статтями 58-10, 58-11 («організація») та 58-14 («контрреволюційний саботаж») на 10 років ув'язнення. В 1962 році, перебуваючи у Володимирській тюрмі, він тяжко захворів. Перенесений поліневрит спричинив параліч ніг. Крім того у нього виявили хвороби: виразка шлунка, дистрофія міокарда; нирково-кам'яна хвороба і хвороба печінки. Повернувшись до Дубровлагу в 1963 році (10-е відділення, особливий режим) він, аж до звільнення, здебільшого перебував у Центральній лікарні Дубровлагу (селище Барашево, 3 т/в).

За два з половиною роки перед закінченням терміну батьки А. І. Лупиноса звернулися з проханням до Президії Верховної Ради про помилування. Лікар табору, який лікував Лупиноса, запропонував йому написати власне прохання про помилування, обіцяючи додати потрібні для звільнення довідки, та запевняючи в успіхові. Лупиніс написав заяву, в якій сказав, що він не проти звільнення, але він не змінив своїх переконань, буде діяти згідно з ними і не почуватиме себе зобов'язаним за помилування. Звільнили його після відбуття речення в 1967 році. На волю вийшов із спаралізованими ногами — до батьків його привезли на носках. Лікарсько-трудова експертна комісія дала йому першу групу інвалідності без щорічного переобстеження, на все

життя. По двох роках (у 1969 році), ставши на мильці, він поїхав до Києва, щоб вступити на філософський факультет Київського університету. Декан факультету Таучер послав його до заступника голови партійного контролю при ЦК КПУ Підпригора. Той йому заявив, що «навіть маючи 20 балів з 20, ніщо не допоможе. Починайте від нуля, ідіть на завод у цех, перейміться пролетарською ідеологією, завоюйте довір'я робітничого колективу, станьте членом партії, тоді — будь ласка». В грудні 1969 року Лупиніс вступив на заочне відділення економічного факультету Української сільськогосподарської академії.

У квітні 1970 року він уже міг ходити без мильці; почав працювати адміністратором у концертному відділі Київського музично-хорового товариства.

28 травня 1971 року А. Лупиніса заарештували за те, що прочитав вірш «Я бачив, як безчестили матір» на традиційному шануванні Шевченка біля його пам'ятника 22 травня.

Суд, назначений на грудень, не відбувся «через хворобу голови суду», а правдоподібніше через те, що на суд прибули А. Д. Сахаров, І. Світличний і Л. Плющ. Три дні пізніше суд, на якому не було ні родичів, ні адвоката, ані підсудного, проголосив вирок про примусове лікування в спецпсихлікарні (СПЛ). Експертизу проходив в Інституті Сербського, у Луниці (Після першою арешту в 1966 році, за висновком Київського лікаря ім. Павлова, Лупиніс був здоровий).

15 січня 1972 року його привезли до Дніпропетровської СПЛ. У січні 1974 року послали на комісію, щоб виписати з лікарні. Проте, замість виписати, йому призначили активне лікування галоперидолом — 3 ін'єкції денно. На той час він уже дістає 40 інсулінових шоків, сульфазин, тезерцин в ін'єкціях, трифтазин і той самий галоперидол. Через два місяці головний психіатр МВС СРСР, проф. Рибкін, обстежив Лупиніса і зробив висновок: «відмінити лікування і виписати якнайшвидше». На підставі цього висновку в червні 1974 року його знову представили до звільнення, і знову відмовили. Лупиніс звернувся до Міністерства охорони здоров'я, до Медслужби МВС СРСР, до Президії товариства невропатологів і психіатрів. У результаті його перевели до іншого відділення та провели слідство, як йому вдалося написати і вислати скарги.

Через півроку, після нової комісії, завідуюча відділенням Каменецька відмовилася лікувати Лупиніса галоперидолом; тоді його перевели до іншого відділення.

У вересні 1976 року А. І. Лупиніса перевели до Алма-Ати до спецпсихлікарні, де «лікування» почали спочатку, оскільки Дніпропетровська СПЛ не прислала жодних документів з історії хвороби. В лютому 1977 року відбулася перша комісія, яка вирішила поставити справу про зняття діагнозу Лупиніса на розгляд загальної конференції лікарні. На запити комісії, з Дніпропетровської СПЛ, замість історії хвороби надіслали відомості про Лупиніса як про особливо небезпечного державного злочинця. Три наступні запити теж не дали наслідків.

В 1978 році медкомісія представила А. Лупиноса до виписання. Суд вирішив продовжувати «лікування» в лікарні загального типу. 8 квітня 1978 року його перевезли до Київської лікарні ім. Павлова, де йому сказали: «в червні будете вдома». Але в травні прийшло розпорядження перевести Лупиноса до Черкаської обласної психіатричної лікарні (в місті Сміла), заповнюючи: «звідти вас відразу вишлють».

26 листопада 1979 року лікарня вислала матеріали про виписання до Київського обласного суду. Відповіді комісія не дістала, але на словах у лікарні сказали, що після олімпійських ігор вишлють матеріали ще раз, і тоді вже довго чекати не доведеться.

І знеацька 21 червня 1980 року наказали збиратися та повезли до Дніпропетровської СПЛ. Виявилось, що 10 червня відбулося засідання Смілянського районного нарсуду, на якому було вирішено відіслати Лупиноса до Дніпропетровської СПЛ. Постанова цього суду не відрізнялася від постанови Київського суду в 1971 році. Був тільки один додаток: втеча — звинувачення обґрунтоване тим, що Лупиніс одного разу, з дозволу санітаря, перебув декілька годин з рідними і в призначений санітарем час вернувся до лікарні. Між іншим, у лікарнях того типу надають хворим відпустку на кілька днів.

(В грудні 1979 року, коли померла мати Лупиноса і батько зателефонував до лікарні та вислав телеграму про смерть, Анатолія не відпустили на похорон. Він звертався до начмеда, до головного лікаря і секретаря парторганізації — всі йому відмовили, хоч два тижні перед тим розпочали перед судом клопотання про припинення примусового лікування).

Дніпропетровська СПЛ не прийняла Лупиноса, оскільки не було ніяких документів, крім вироку з 1971 року і його знову повернули до Сміли, а звідти етапом до Орловської спецлікарні системи МВС, де він перебуває досі.

26 червня 1980 року батько Анатолія Іван Трохимович Лупиніс написав скаргу до Черкаського обласного суду, але її не прийняли, бо в нього не було документу про опікуєцтво. Коли ж він зажадав копію документу про опікуєцтво, йому сказали, що ці документи загубилися, і запропонували оформити опікуєцтво ще раз. Таким чином документ про опікуєцтво має пізнішу дату, ніж скарга.

Адреса Анатолія Івановича Лупиноса:

302018, город и область Орел
ул. Разградская 6, ИЗ-55/1 «А»-1

своїх бесідах, а також у листівках, які я саморобно складав і розповсюджував у м. Києві (на дошках оголошень, у транспорті, на пам'ятниках — до речі, за те, що я приклеїв свою листівку на пам'ятник Леніну, мене притягли до кримінальної відповідальності за ст. 206 — за хуліганство), я вказував, що радянські профспілки (державно-партійні організації) не є самодіяльною організацією робітничої класи і не захищають її права та економічних інтересів, а насправді є складовою частиною державно-партійної машини, головна мета якої — якомога більше витискати додаткової вартості (соцзмагання) та тримати робітничу класу в сліпому послузі, підгодовуючи її зрідка дрібними подачками у формі премій. Ступінь цих подачок залежить від дисципліни, перевиконання норм виробітку та відданості владі.

А тих робітників, які висловлюють пряме чи непряме невдоволення, за згодою тієї самої профспілки переводять на найнижче оплачувані роботи, позбавляють усіх пільг і зрештою передають під пряму «опіку» каральних органів совєтської влади.

Я вказував, що в СРСР є антагоністичні класи (класа експлуатованих і класа експлуаторів), отже, й існує класова боротьба, що має кримінальний характер (держава грабує робітничу класу, вона ж обкрадає державу). Що робітничу класу, її найпригнобленішу частину, кидають у ще більше рабство (в систему так званих виправно-трудових установ), де ступінь експлуатації потроюється, а в людини знищують найменшу здатність протестувати. Й вона перетворюється на робочу худобу, чи, висловлюючись по-сучасному, на недохотворених робітників.

У своїх листівках і бесідах я вказував, що така форма «класової боротьби» вигідна тільки державі. І ми, інакшумці-робітники, мусимо від неї відмовитися та шукати нових шляхів класової боротьби, яка вела б до справжнього розкряпачення робітничої класи. Вважаю, що в цьому я не був самотній, що в Совєтському Союзі дозрівають об'єктивні умови для створення незалежних (не партійно-державних) профспілок, які могли б ефективно розв'язувати нагальні проблеми, що стоять перед робітничою класою. Я пояснював своїм товаришам за класою, що ми маємо право не тільки говорити про вільні профспілки, а й створювати їх. І ще я говорив робітникам та писав у листівках, що робітничу класу в СРСР складається з трьох великих груп: 1) привілейована (герої, ударники праці, партійні підлабузники, які шпигують за робітниками тощо); 2) середня, найбільша і 3) найбільш експлуатована та безправна, яка злиденно животіє.

І це не перебільшення, це правда так званої соціалістичної дійсності. Ці раби-робітники (в'язні й колишні в'язні, яких мільйони) однією ногою на волі, другою — в тюрмі (до речі, я належу до цієї категорії) — низька оплата праці, постійнігноблення з боку властей, моральна нестійкість та інші соціально-економічні фактори штовхають цих людей на шлях злочинів, який веде знову до виправно-трудових установ, де робітничу класу становить 99% і є базою для цих установ, через які

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ М. Т. ПОГИБИ

Українській Правозахисній Групі

Копія: Комітетові Захисту Прав і Свобод при ООН

від гр. ССРСР Погиби Миколи Трохимовича,

1936 р. нар., що перебуває в ув'язненні

за адресою: Київська обл., ст. Вуча, п/с ЮА-45/85.

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ

Це не таємниця, що в Радянському Союзі від дня його виникнення й до сьогоднішнього дня державна влада грубо топтала і топче елементарні права людини. Це нехтування і пряма сваволя найбільшою мірою зачіпає трудящу людину, яку по суті позбавлено можливості боротися в нашій країні з політичним та соціально-економічним гнітом.

Один з таких прикладів — моє життя і моя так звана наклепницька діяльність, за яку я відбуваю другий термін ув'язнення. Що ж це за «злочини», за які мене було засуджено в 1975 році за ст. 187-1 Київським облсудом до трьох років позбавлення волі, а в 1979 році за таку саму «наклепницьку» хуліганську діяльність за ст. 206 нарсудом Ленінського району м. Києва — до п'яти років?

Перебуваючи на найнижчій сходинці радянської суспільної драбини, працюючи робітником, я прямо й безпосередньо на собі відчув тягар економічного, соціально-політичного і національного гніту. І, звичайно, я не міг не замислюватися та не шукати справжніх причин цього гніту. З часом я побачив, що експлуатації підлягають такі самі робітники, як я, і ступінь експлуатації тим більший, чим нижче перебуває людина на суспільній драбині.

Так чи інакше я дійшов висновку, що основним експлуататором в ССРСР є держава та обслуговуюча її класа державно-партійної буржуазії, якій належить у країні реальна влада. Соціалізм, про який так багато говорять в ССРСР, і так звана всенародна держава є не що інше, як ширма, за якою ховається справжній, зовсім не соціалістичний, спосіб виробництва і розподілу матеріальних благ. Коротше, я дійшов переконання, що в нашій країні існує суспільство державного капіталізму з тоталітарною формою державної влади.

Від природи товариський, я в розмовах з робітниками на роботі й у побуті висловлював свої погляди на деякі сторони нашої т. зв. радянської дійсності, і в цьому не вбачав нічого поганого. Зокрема, в своїх розмовах з товаришами на роботі я вказував, що справжня причина нашого злиденного становища полягає не в помилках адміністрації, а в самій структурі виробничих відносин, які насправді є капіталістичними, де робоча сила виступає товаром, який продають значно нижче його вартості і де робітнича класа, виробляючи матеріальні блага, не бере участі в їхньому розподілі. Я вказував, що це спричинює злиденне, по суті безправне становище робітничої класи в нашій країні. У

проходити неслабонаднина частина трудящих і яка править за страховище для всієї робітничої класи.

У ході своїх бесід і так званої наклепницької діяльності я переконався, що подібні погляди мають багато робітників, яких по праву можна назвати інакодумцями. І ще переконався, що таких робітників з кожним днем стає дедалі більше і більше.

І хоча панівна класа не гребує жодними засобами в боротьбі з інакодумцями, робітниками, які стихійно протестують, — однак жодними репресіями вже не задушити тієї істини, що вже дозріла в свідомості людей, тобто вільнодумної частини совєтського пролетаріату.

Останні події в Польщі наочно показали, що робітнича класа здатна вести боротьбу за свої права і свободи, за реальне підвищення свого добробуту та що ефективність цієї боротьби залежить від рівня солідарності робітничої класи, від ступеню її самоорганізованості.

Ось коротко й уся моя «наклепницька» діяльність, за що кинули мене власті на «виправлення» за колючий дріт.

Я ж уважаю, що кожна людина, хай вона й робітник, має право розповсюджувати свої погляди як в усній, так і в письмовій формі. Переслідування за це є грубим і свідомим порушенням прав людини, які проголосила Загальна Декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року й ратифікована Верховною Радою СРСР у 1956 році, зокрема, ст. 19, яка говорить: кожна людина має право на свободу мати переконання і свободу висловлювати їх. Це право включає свободу безперешкодно додержувати своїх переконань та свободу шукати, діставати і розповсюджувати інформацію й ідеї будь-якими засобами незалежно від державних кордонів.

Прошу Українську правозахисну групу ознайомити з моїм листом совєтську і світову громадськість, насамперед Міжнародний Профспілковий рух. Нехай вони розсудять, хто є справжній злочинець та які мотиви ним керують.

З глибокою повагою

Погиба (підпис).

Київська обл., ст. Буча, п/с ЮА-45/85

Погиба Микола Трохимович

4 листопада 1980 року

14. Російський імперіалізм заснований у дуговій площині на російському месіянізмі, в культурній площині — він проявляється як русифікаторський шовінізм і расизм, а в економічній — як жорстокий колоніалізм. І шовінізм, і імперіалізм, і колоніалізм Росії — найлютіші вороги національної України.

(Із ствержень і постанов В-го Великого Збору ОУН)

СКАРГА МАТЕРІ МИКОЛИ МАТУСЕВИЧА

Микола Матусевич був одним із десяти членів-засновників створеної в листопаді 1976 року в Києві під керівництвом письменника Миколи Руденка Української Громадської групи сприяння виконанню Гельсінкських угод. Микола Матусевич народився 1946 року. Він історик за фахом. За свої переконання був позбавлений права на освіту — йому не дозволили закінчити інститут. Був заарештований до 15 діб за участь у колядуванні. За підтримку політ'язнів його багато разів звільняли з праці. Жив перед арештом із випадкових заробітків.

Через п'ять з половиною місяців після створення Української Гельсінкської групи 23 квітня 1977 року Миколу Матусевича заарештували й засудили в місті Васильківі Київської області за 62 статтею Кримінального кодексу Української ССР до максимального терміну — 7 років таборів суворого режиму й 5 років заслани.

Про причину цього покарання не важко здогадатися: адже відомо, що влада забороняє будь-яку діяльність в оборону прав людини та національних прав українського народу.

Мати політ'язня Миколи Матусевича Анастасія Матусевич не раз зверталася з листами до різних інстанцій в оборону свого репресованого сина. Вона живе в місті Васильківі Київської області. У листі до генерального прокурора СРСР з датою 31 січня 1981 р. вона пише:

«Після засудження сина я його бачила єдиний раз 18-21 липня 1978 р. на особистому побаченні.

Останній лист від сина відправлено 19 лютого 1980 р. з установи ВС-389/35, станція Всесвятська Пермської області, про що свідчить начальник установи Осин у телеграмі від 25 вересня 1980 р. Водночас на мою заяву до ГУІТУ відповідає начальник установи ВС-389 Хорьков: «Наданий ліміт написання листів Матусевич використовує повністю». Таку відповідь я отримала 9 липня 1980 р. й 8 вересня 1980 р. Що ж це за ліміт — від лютого до вересня жодного листа?»

Від 5 жовтня 1980 р. мій син Микола Матусевич перебуває в місті Чистополі Татарської АССР, про що маємо офіційне повідомлення про прибуття до установи УЕ-148 — станція 4-та»

31 жовтня я приїхала на побачення із сином до установи УЕ-148 — станція четверта. Побачення нам не дали. Начальник установи Малафєєв повідомив, що побачення «положено» після 5 грудня 1980 р., а бабдероль «положена» Матусевичу Миколі й можна здати на пошту тут же в Чистополі.

Далі мати Матусевича зазначає, що через якийсь час після того, як у неї прийняли на пошті бандероль, її повернули бандероль назад поштою з повідомленням: «не положено». Анастасія Матусевич звернулася із запитом, коли ж дозволить бандероль с...ові? Начальник табору, в якому перебуває Микола, відповів їй, що бандероль дозволить щойно після 4 грудня 1980 р. Анастасія Матусевич відправила бандероль удруге 5 грудня. Протягом місяця мати не мала жодних повідомлень. І ось 14 січня 1981 р. бандероль знову повернулася з наклейкою «не положено».

На бесіді з начальником прийому в ГУІТУ Анастасії Матусевич пояснили, що за існуючим порядком виправно-трудових колоній покарання в'язня на листи й бандеролі не поширюються.

У своєму листі Анастасія Матусевич далі стверджує, що вона протягом майже року, від 19 лютого минулого року до дня написання свого листа до Генерального прокурора 31 січня 1981 року, не отримала від сина з табору жодного листа. Вона просить Генерального прокурора СРСР втрутитися «для припинення беззаконня».

РЕПРЕСІЇ СУПРОТИ СІЧКІВ ПРОДОВЖУЮТЬСЯ В ТАБОРАХ

«Головному прокуророві УРСР від Петра та Стефанії Василявни, проживаючої в Івано-Франківській обл., м. Доліжці,
вул. Панаса Мирного 14.

СКАРГА

Мій чоловік, Петро Січко, і мій син, Василь Січко, були заарештовані 5 червня 1979 року і засуджені 4 грудня 1979 року за ст. 187-1 КК УРСР на 3 роки ув'язнення кожний за наклепи на радянську владу, а насправді — за правозахисну діяльність. Чоловіка засудили на суворий режим ув'язнення, і він відбуває покарання в м. Брянка-6, Ворошиловградської області, УЛ-314/II; синові призначили посилений режим ув'язнення, і він відбуває кару в м. Черкаси-4, ЕЧ-325/62. Обидва табори — побутіві, з рецидивістами.

Спочатку напишу про сина Василя. Суть моєї скарги в тому, що я в ке півроку не отримую від нього листів. До табору його привезли в

січні 1980 року, — отримала листа. 16 лютого 1980 року ми мали дво-годинне побачення. Син скаржився, що адміністрація, не беручи до уваги стану здоров'я в'язнів, може спрямувати їх на роботу. Так, у січні 1980 року, синові, хворому на грип, з високою температурою, доводиться виходити на роботу, бо відмовилися покласти його до лікарні. В квітні і травні 1980 року від нього ще приходили листи. Від червня листування обірвалося. 29 червня сина, без жодних причин, посадили до карцера, а вночі прийшли й побили його. В карцері він перебував два тижні. 16 серпня (через півроку) мені дали двоогодинне побачення з сином, а особисте мало відбутися 3 вересня 1980 року. Листи від сина, як і раніше, не приходили, і я звернулася до таборової адміністрації, щоб мене повідомили, котрого дня має відбутися побачення. Мене повідомили, що побачення перенесене на жовтень, а в жовтні повідомили сина, що побачення переноситься на листопад 1980 року і, щоб не мати зайвих клопотів, побачення заборонили. Але мене про це не повідомили і я, не дочекавшись відповіді, 25 жовтня приїхала на побачення, а що побачення заборонене — довідалася від контролера. Я звернулася до начальника табору Панченка; він відповів, що нічого не знає. Ось його слова: «Ваш син — гарний хлопець», і я до нього не маю ніяких претензій». Викликав начальника відділу Боку, з його розмови я зрозуміла, що мій син став жертвою його особистої злості. Буцім то син стояв на даху і оглядав все навколо, а насправді він, працюючи на будівництві, смодив у той час дах. Крім того, він не платить синові за роботу 7 карбованців, за які можна б було купити в кіоску належні йому харчі.

Я хочу запитати адміністрацію: чи голодний і обірваний син, зі шлуночковими болями, не хоче, чи не може виконувати норму?

Я вимагаю: 1) віддати мені втрачене побачення з сином, яке мало відбутися через півроку і яке на восьмому місяці не дозволили, 2) астановити нормальне листування між мною і сином, бо офіційної заборони на листування не було. Син не отримує всіх моїх листів, в листах перекреслюють дату і число листа (щоб він не знав точної їх кількості). На всіх листах до сина я ставлю дату і нумерую їх. Отже, адміністрація табору порушує навіть ті мізерні права, які належать радянським політв'язням.

Не краща ситуація і з моїм чоловіком, який відбуває покарання в м. Брянка-6. Він, так як і син, приїхав до табору на початку січня 1980 року. За те, що відмовився підписати інструктаж з техніки безпеки (яка була порушена), викликав обурення адміністрації. 6 березня 1980 року (як він пізніше довідався) один з адміністраторів підмовив в'язнів убити його чоловіка, коли він вийшов на роботу на другу зміну. Але, залишившись живим після побоїв, він вирішив з'ясувати причину того, що трапилось. Наслідки — його запроторили на два тижні до ізолятора. Йому постійно капала на голову вода, він пере-

студився й захворів. Йому в таборі відмовили в медичній допомозі, хоч температура в нього була 41° Ц. Він знепритомнів, і тоді його відвезли (в передсмертній гарячці) до Ворошиловградської тюремної лікарні, де він пролежав 10 днів. Це було в травні 1980 року.

Коли він повернувся до табору, деякі компетентні особи сказали йому, що таборова адміністрація приготувала плякати з антирадянськими закличками, які мали бути розліплені в зоні по бараках, і це мали пришити чоловікові, як роботу його рук. Це все робилося з метою розпочати проти нього нову справу і збільшити йому строк перебування в таборі. Але ця спроба провалилася, бо чоловіка саме забрали до лікарні поза територією зони.

Нам заборонили побачення, і перше загальне побачення відбулося 29 вересня 1980 року. Два місяці не отримувала від нього листів (це було в серпні і вересні).

Хочу сподіватися, що всі ці переслідування мого сина і чоловіка будуть припинені. Щоправда, начальник табору, де перебуває мій чоловік, обіцяє йому волю, якщо він «висповідатися». Та на мою думку, треба ще вирішити, кому перед ким сповідатися.

Прощу повідомити мене про результати.

Петраш Стефанія Василівна.

САПЕЛЯКОВІ «ПРОПОНУЮТЬ» ПОКАЯТИСЯ

Степан Сапеляк, 1952 року народження був засуджений за ст. 62 ч. 1. («антирадянська агітація та пропаганда») до 8-річного ув'язнення. Відбувши термін покарання, він перебуває тепер на волі.

У 1973 році я був засуджений закритим судом в Тернополі на вісім років ув'язнення суворого режиму на підставі звинувачення в антирадянській діяльності.

Після відбуття терміну покарання мене прописали за місцем проживання моїх батьків на Україні (Тернопільська область, Чортківський район, село Росохач). Відразу після мого приїзду додому, в листопаді-грудні 1980 року в Чортківському районному відділенні внутрішніх справ (РВВС) зі мною неодноразово провадили розмови на тему мого покарання. Такі самі розмови мали мої батьки, тільки вже в відділі КГБ. Я відмовився від пропонованого мені публічного покаяння, як і від того, щоб засудити свої дії в минулому. Тоді начальник міліції сказав: «...хотись-но ти, Степане Євстахійовичу, позолоченою кулькою подаль. Краще тобі й нам...»

УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ФРОНТ

21 серпня 1980 року Івано-Франківський обласний суд засудив Миколу Михайловича Крайника на сім років позбавлення волі в таборах суворого режиму і три роки заслання за «антирадянську агітацію та пропаганду». У зв'язку з цим ми хочемо з'ясувати, хто такий Микола Крайник і в чому полягає його «антирадянська діяльність».

Микола Крайник народився 20 квітня 1935 року в селі Солуків, Долинського району, Івано-Франківської області; в нього двоє дітей — Тарас з 1962 року народження, і Оксана з 1966 року народження.

В 1967 році Микола заочно закінчив історичний факультет Чернівецького державного університету. Був членом КПСС, працював директором Солуківської восьмирічної школи. Від 1968 до 1970 року керував на громадських засадах роботою по газифікації села.

Два роки (1969-1971) за ним постійно наглядали органи державної безпеки. Привід до цього дав донос Вінтової Марії Василівни (тепер Літвініна), якій Крайник допомагав готуватися до вступних іспитів на історичний факультет Івано-Франківського пединституту і, як історик, іноді давав неофіційне тлумачення історичних фактів. У 1971 році його постійно викликали до КГБ, потім вилучили з КПСС і звільнили з роботи.

У Долинському районі тепер вже неблагонадійному М. Крайникові роботи не давали. Тому в 1972 році він влаштувався на роботу в будівельному управлінні ч. 27 тресту «Укргазбуд». Працював слюсарем, грубником. Але й тут у 1976 році його звільнили з роботи у зв'язку з прибуттям на будівництво французьких інженерів.

Від 1978 року до часу арешту Крайник працював мотористом у Марійському управлінні свердлових робіт Туркменської ССР.

В половині 1970-их років Миколі Крайникові народилася думка про потребу заснування нелегальної організації з метою пропаганди своїх політичних поглядів (він вимагав демократизації всього «радянського» суспільства, свободи слова, друку, демонстрацій, свободи сумління, припинення переслідувань інакомисльців; виступав проти всіх форм національного і соціального гноблення). У Союзі, з огляду на

відсутність елементарних прав людини, будь-яке відкрите висловлення своїх поглядів веде до неминучого арешту.

Така організація постала під назвою «Український національний фронт». Вже сама назва організації передбачала об'єднання всіх сил, що підтримували ідею незалежності України і які виступали проти будь-яких форм національного і соціального гноблення. Організація нараховувала біля 40 членів. Її учасники займалися виготовленням і розповсюдженням позацензурної літератури. Була спроба видавати свій журнал «Український вісник» й альманах «Прозріння» (вийшло по два числа), але через брак необхідних матеріалів і брак творчих сил група залишила цю спробу.

На протязі всього свого свідомого життя Микола Крайник шукав зв'язків з думаючими людьми, намагався нав'язати зв'язки з закордонном. Тому він й повірив відразу Болюкові Іллі Михайловичу, як той представився як один з учасників сучасного підпілля ОУН і заявив, що він має зв'язки з закордонном. Та як не повірити людині, яке просиділа 10 років у тюрмі за участь в ОУН чимало 40-их років! (Болух І. М. живе у селі Слобода, Долинського району, Івано-Франківської області).

За час їхнього знайомства в 1975-1979 роках, Микола Крайник передав йому чимало документів групи. Всі вони, як виявилось пізніше, замість того, щоб опинитися в Закордонному представництві ОУН, попадали прямо до органів державної безпеки. Добре вивчивши систему діяльності групи, КГБ вирішило розгромити її.

Першим кроком був арешт у червні 1979 року Зварича Василя Миколаєвича (1948 року народження, одружений, двоє дітей: Сергій — 1975 року народження, Михайло — 1979 року народження).

15 червня 1979 року Василь вертаючись додому з радіомайстерні, куди відвіз на ремонт свій телевізор, стрінув на дорозі Ільницького Степана (позаштатного співробітника КГБ), з яким він працював на Долинському заводі по переробці газу. Ільницький запропонував зайти до кав'ярні; Василь погодився.

Сиділи за столиком, дружньо розмовляли. До них присів Прима (теж співробітник КГБ). Зварич і Прима почали битися — і тут якраз появився відділ міліції. Операція була підготовлена на високому рівні. Василя заарештували і оскаржили за статтею 206 КК УРСР у хуліганстві.

КГБ навіть не задав собі труда якось оформити справу з процесуальної точки зору. На судовій розправі, яка відбулася через місяць — 15 червня — навіть «потерпілий» Прима не відважився сказати, що Василь його вдарив. Але це було й непотрібне для «наймудрішого, найсправедливішого і невідкупного радянського суду», щоб винести дійсно «правильний» присуд: два і півроку позбавлення волі.

Найактивнішим членом УНФ був Мандрик Іван Миколайович, житель міста Болехів, Долинського району, Івано-Франківської області, 1938 року народження. Він друкував основну кількість літератури групи, був автором низки документів.

Раннім ранком 17-го червня 1979 року Мандрих, як звичайно, поїхав на роботу на керамзитовий завод. Перед обідом на завод приїхала автомашинка «Жигулі» (шофер і ще дві особи). Мандрика викликали; він відмовився сісти до авта, тоді його вштовхнули туди силоміць і кудись повезли.

Увечері до дружини приїхав мужчина на мотоциклі і сказав, що її чоловік поїхав до Івано-Франківська у відрядження. У нашвидку написаному виклику у відрядження було сказано, що його викликали для виконання робіт у тресті. Дружина дуже здивувалася, чому чоловік не зайшов додому, і як він міг поїхати у відрядження, коли у нього в хаті хвора мала дитина.

У середу 20 червня дружину викликали у міськвиконком і наказали їхати в обласну прокуратуру, мовляв, з чоловіком щось трапилось. У прокуратурі Івано-Франківська їй сказали, що у вікторок її чоловік у приступі шизофренії вискочив з п'ятого поверху гостинниці «Україна» в Івано-Франківську (працівники гостинниці чомусь не пригадували, щоб хтось впав). Коли показали тіло небіжчика, рідні помітили: перебите передністя, синяк під лівим оком, знаки від ударів на голові і з лівого боку тіла ножова рана. Всього цього чомусь не було у протоколах огляду трупа.

Після трагічної смерті Мандрика Івана Миколайовича в надрах КГБ, дружина залишилася з трьома маленькими дітьми: Іван — 1969 року народження, Петро — 1970 року народження, Микола — 1974 року народження.

28 вересня 1979 року в м. Мари Туркменської ССР заарештували Крайника Миколу Михайловича. Того дня він ночував з робітником того ж управління Дакусом Михаїлом на квартирі у Фомина, теж робітника того самого управління. Несподівано в 2-ій годині ночі до кімнати вдерлася міліція.

— Ваш сусід Іванов скаржиться, що ви напилися і бешкетуєте на коридорі.

— Та у нас немає сусіда з таким прізвиськом, — відповів Фомина.

— Все одно, поїхали в міліцію, там розберемося.

Дакуса і Фомина випустили наступного дня. Крайника посадили на 10 діб за злісне хуліганство.

8 жовтня він був уже в Івано-Франківську. 9 жовтня 1979 року мешканців с. Солуків примусили пригадати давно забуті воєнні роки. Коло 7-ої години ранку до села приїхав автобус «Ікарус», в якому було щось з 40 кагебістів. Пізніше приїхало ще декілька машин. Обшук робили відразу в шістьох хатах.

За час слідства обшуки в хаті Крайника відбулися три рази, перекопали город, двічі викидали сіно з повітки (правда, назад його скласти забували). 20 листопада 1979 року на околиці села знайшли бідон з якимись матеріалами групи. Цього було досить для винесення обвинувачення. Суд відбувся багато пізніше.

Про період ув'язнення під час попереднього слідства відомо дуже мало. Але й те, що відомо, дає змогу зрозуміти міру «гуманності» «совєтської» влади. Крайних у в'язниці важко захворів: язва шлунка, хвороба печінки, артеріосклероз, хвороба очей. У червні 1980 року тюремні власті були змушені перевезти його до Львова до тюремної лікарні.

12 серпня 1980 року в приміщенні Івано-Франківського обласного суду почався судовий процес над Крайником. Як відомо, в СРСР закритих судів немає, отже суд був відкритий.

Але все почалося з того, що рідних про початок суду не повідомили. Пізніше, коли вони в четвер 14 серпня приїхали до Івано-Франківська, до залі їх не пустили. Стражники сказали дружині Крайника, що вони спізнилися на 5 хвилин і що зала вже «виповнена» (це були співробітники обласного управління КГБ і дружини). Наступного дня родина Крайника приїхала на 2 години скоріше до початку судового засідання. І знову без успіху. О годині 9.45 солдати внутрішніх військ випроводили всіх зі залі: туди знову пустили постійних відвідувачів.

Дружина Крайника хотіла залишитися на залі. Її схопили два солдати, викрутили руки і потягнули до виходу. Дарія ставила опір. Солдати міцно штовхнули її так, що аж скло вилетіло з дверей. Все скінчилося тим, що Дарію Крайник завезли у відділення міліції і оштрафували на 20 рублів.

Дістатися на залю вдалося щойно 21 серпня на проголошення вироку.

21 серпня 1980 року Івано-Франківський обласний суд під головуванням судді Василенко Галини Демидівни (прокурор: Городько, адвокат: Кабицький) у справі ч. 98 визнав Крайника Миколу винним за статтями 62, 64 і 208 КК УССР і засудив на сім років ув'язнення у таборі суворого режиму і три роки заслання.

Від 21 листопада 1980 року Крайник відбуває термін покарання у таборі суворого режиму в Мордовії. Його адреса: Мордовська АССР, ст. Потьма, пос. Барашево, ЖХ-358/3-5.

*

ЗВЕРНЕННЯ ЛЮБИ МУРЖЕНКО ДО МАДРІДСЬКОЇ НАРАДИ

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ

»Звертаюся до учасників загальноєвропейської конференції в Мадриді. Своім зверненням хочу звернути увагу світової суспільності, представників 35 країн, які підписали в 1975 році в Гельсінках Заключений Акт для справ безпеки і співпраці в Європі, на нещасну долю моєї сім'ї і допомогти нам виїхати з СРСР до держави Ізраїль на постійне замешкання.

Я коротко розповім про себе і мою сім'ю, щоби познайомити всіх з нашим невідрадним становищем і цим самим просити вашого захисту

і допомоги.

Я, Мурженко Любов Павлівна, 1946 року народження, українка. Мій чоловік, Мурженко Олексій Григорович, 1942 року народження, українець. Маємо двох дітей.

Доля зпела мене з моїм чоловіком в ранньому віці. Ми познайомилися в 1960 році. Мені було тоді 14 років, Олексієві закінчилось 18. Він 10 років жив і вчився в казармах Київського військового суворовського училища.

Святкуючи 43 річницю Жовтневої революції, команда училища запросила учнів нашої школи на святочний вечір в училище. Там я і познайомилася з Олексієм. В січні 1961 р. Олексій вийшов з останньої класи суворовського училища з родинних причин, закінчив 11-ту класу вечірньої школи і осінню того року поступив в Московський фінансовий інститут на факультет міжнародних зносин.

В березні 1962 року він був заарештований і засуджений на 6 років за статтею 70 і 72 за створення в стінах інституту організації «Свобода розуму», за розповсюдження маніфесту і листочок, виданих тією організацією...

Протягом всіх цих років я переписувалася з чоловіком, чекала його. Три роки з шести (від вересня 1964 р. до вересня 1967 р.) він сидів в тюрмі міста Володимир.

В 1965 році, через недогляд наглядачів, мені вдалося пройти в ту тюрму на півгодинне побачення Олексія з матір'ю. Ця зустріч додала нам сили подолати дальші три роки розлуки.

В березні 1968 року його мати і я зустрічали в Мордовії звільненого Олексія з табору ч. 7.

Після прибуття в місто Лозова, Харківської області, на Україні, де жила мати, Олексій знаходився під наглядом і він не мав права виходити з дому після 21-ої години, відїжджати за межі міста Лозова і повинен був кожного четверга відмічатись у відділі міліції.

В тому часі я працювала на заводі «Арсенал» в місті Києві, приїжджала в командировки в Харків по службі і тепер досить часто могла бачитись з чоловіком, заїжджати в Лозову у вихідні дні.

Чого тільки не довелося мені бачити і пережити в часі моїх відвідин. Коли я приїжджала, кожного разу в 1-2-ій годині ночі під дим підїздила машина, з неї вискакувало 9-11 міліціонерів і працівників держбезпеки, обступали будинок, роздавали несамовитий стук, заставляли відкривати двері, вивалились, вимагали пред'являти документи, влаштовували перевірку паспортів всіх, хто жив в домі...

Вліті 1968 і 1969 року Олексій готовився і здав вступні іспити в Харківський університет і ряд київських інститутів. І не зважаючи на те, що здавав іспити на «відмінно», його не приймали у ВУЗ-и... Все же в 1969 році він був прийнятий в Київський торговельний інститут, куди здав іспити на очне відділення, але під умовою, що з денного відділення він перейде на заочне. Але коли б він навчався на стаціонарі, інститут зобов'язаний дати студентові мешкання в гурто-

житку, дати київську прописку... Але після відбуття 6 років табір-ного покарання за Олексієм тягнулась ще 6-річна судимість, яка не давала йому права жити в столичних і режимових містах...

15 червня 1970 року на аеродромі «Смольний» в Ленінграді мій чоловік був арештований з групою євреїв, яких очолював Кузнецов і Димшиц, при спробі схоплення літака. З 11 учасників «літакової справи» 9 дістали від 10 до 15 років, з тому числі мій чоловік — 14 років особливого режиму. В 1974 р. була достроково звільнена одинока жінка Залмансон Сильва. В 1979 р... звільнені Пексон Альтман, Хнох... за совєтських шпигунів були обміняні Димшиц і Кузнецов...

Залишились в ув'язненні троє: мій чоловік, Мурженко Олексій... звільняється 15 червня 1984 р....

Бідували ми з дитиною в ті роки сильно, були на півголодному існуванні. Від 1974 р. ми почали діставати допомогу з-за кордону у виді речових і продуктивних пакунків. Стало легше матеріально. Ця поміч стала причиною, щоби піддати мене репресіям, погрозам і шантажам зі сторони органів державної безпеки...

Протягом тих 10 років раз в рік я беру дошку з собою в табір на особисте побачення до батька... Дочка росла, ставала старша... У неї було своє сприймання світу. Діти рисують квіти і Аня також. Її рисунки такі: в загороді з колючих дротів стоїть квітка-тюльпан, перед загородою — дві квітки, більша і маленька з опущеними головами, зі'ялі. Показує мені свої рисунки, пояснює: «В середині квітка — це папа, а ці дві квітки — це ми з тобою, ми плачемо і тужимо, що наш папа там...»

Мойому чоловікові постійно твердять, що він не єврей, що нема у нас закордоном близьких родичів і тому нема жодних підстав для виїзду, що він відсидить свій строк до кінця і якщо, вийшовши на волю, буде добиватися виїзду, то повернеться туди, звідки прийшов. Мені твердять те саме, тільки переконують ще в тому, що якщо я буду активно добиватися виїзду, то попаду туди, де знаходиться зараз мій чоловік.

Таким чином, за бажання виїхати з Совєтського Союзу ми підпадаємо знову під шантаж, погрози, я позбавлена змоги повідомити рідних, як стоїть справа з виїздом.

Тому я прошу вашого захисту і помочі у виїзді моєї сім'ї з СРСР в державу Ізраїль.

Мурженко Любов Павлівна
УСРСР, м. Київ, 252154,
Русанівський бульвар, д. 5, кв. 58«.